

Globális és posztmodern másfél évszázadunk

Magyarország globális története, 1869–2022

Szerkesztette Laczó Ferenc és Varga Bálint

Corvina Könyvkiadó, 2022

A globalizáció ellentmondásos és vitatott fogalom, a nyugati civilizáció kezdeményezésére történő világszintű egységesezési, univerzalizálódási folyamatokat és azok következményeit nevezzük így. Többek között van gazdasági (pénzügyi), információs, kulturális és nyelvi globalizáció is, az értékelésük pedig meglehetősen szélsőséges. A magyar kultúrában jelen van a globalizáció heves bírálata, mely minden rossz kútfejének, a nyomor és az elkorcsosulás fő okának tartja a nyugati világ értékeinek, szokásainak és fogyasztási mintáinak átvételét – ezt a „vonalat” ma nálunk olyan szerzők képviselik, mint Drábik János vagy Bogár László, de ezen a hangon szólalt meg (persze, az előbbieknél jóval színvonalasabban) Szekfű Gyula is a *Három nemzedék* című művében. A globalizáció kritikátlan dicsérete, Magyarországra gyakorolt áldásos hatásainak tárgyalása ritkább, hiszen a „main stream” média, illetve a hatalmon levő politikusok a népközösség gazdasági érdekeinek védelmében lépnek fel az egységesülési folyamat megtestesítőjének tartott Európai Unióval szemben, folytatva a „kurucos hagyományt”, mely erőteljesen érvényesült akkor is, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia keretein belül éltünk.

A *Magyarország globális története, 1869–2022* című, „transznacionális” szellemet tükröző, nyolcvankét szerző írásait tartalmazó kötet legtöbb írása nem értékeli egyértelműen pozitívan vagy negatívan a globalizációt, hanem arra törekszik, hogy bemutassa a nagyvilág bizonyos eseményeinek és folyamatainak hatását a magyar társadalomra, azaz összekapcsolja a helyi és glo-

bális fejleményeket. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont, a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap együttes támogatásával a Corvina Könyvkiadó gondozásában megjelent kötet külföldi mintát követve született: 2017-ben adták ki Párizsban a Patrick Boucheron által szerkesztett *Histoire mondiale de la France* (Franciaország világtörténelme) című munkát, amely nagy sikert aratott. Ezt követve adták ki Olaszország, Spanyolország, Katalónia, Hollandia, Portugália világtörténelmét is, melyek mindegyikét az taglalják, hogy a felsorolt nyugat-európai országok miként vettek részt a globalizációban, és hatottak vívmányaikkal annak folyamataira.

Itt azonban rögtön érdemes megjegyezni, hogy az említett nemzetek aktívan részt vettek a gyarmatosításban, a „korai globalizációban”, és egykor a világgazdaság vezető hatalmai voltak, míg Magyarország meglehetősen későn, a kettős monarchia társállamként kapcsolódott csak be a folyamatba. Igaz, hogy Nyugat-Európába és Amerikába kivándorolt polgárai (elsősorban tudósok és a művészek, de a filmesek és a fotósok is) jelentősen hozzájárultak a globális kultúra fejlődéséhez, de a korabeli magyar társadalom, elsősorban a fővároson kívül sok tekintetben elmaradott volt és elzárkózott a külföldről érkező hatásoktól. Hazánk utolsó másfél évszázadának áttekintése és ezek számbavétele, illetve a makrofolyamatokban való érintettségünk leírása annyiban érdekes, hogy mindez mennyiben teszi lehetővé a számunkra különösen tragikus 20. századi események okainak megérté-

sét, a „zsákutcsás magyar történelem” tanulságainak levonását. Szögezzük le, rögtön az elején: a Magyarország globális történetétől, bár jó néhány érdekes összefüggésről értesülünk, nem leszünk okosabbak, a kiragadott epizódok nem alkotnak egységes egészt.

Történelem, szilánkokban

2007-ben, a Gondolat Könyvkiadó adta ki *A magyar irodalom történetei* című háromkötetes munkát, a „posztmodern irodalomelmélet” alkotását. A több mint száz szerző írásait tartalmazó munka előszavában Szegedy-Maszák Mihály főszerkesztő ezt írta: „Azok a felfogások, amelyek a nemzetjellem szerves fejlődésének, a társadalmi haladásnak vagy akár a korábban túllépő modernségnek feleltettek meg a magyar irodalom történetét, a már érvényüket veszített nagy elbeszélések (grands récits, master narratives) körébe tartoznak. Ez a fölismerés indokolja, hogy sem a korszakot, sem az egyéni életművet ne tekintsük rendező elvnek, vagyis a magyar irodalmat töredezett örökségként mutassuk be.” *A magyar irodalom történetei* szimbolikusan hatályon kívül helyezte a hatkötetes „spenótot”, azt a marxista narratíván alapuló reprezentatív irodalomtörténetet, melyből annak idején magam is tanultam. Ugyanez volt a szándéka a *Magyarország globális története, 1869–2022* című, a nagyszabású kollektív munkának is, mely a *Magyarország története* című nagyszabású, hasonló narratívát kínáló kiadvány koncepciójának a tagadására épül.

Szerkesztői, Laczó Ferenc és Varga Bálint elvi alapon elutasítanak minden egységes értelmezést történelmünk utolsó másfél évszázadáról, és immár nem az irodalmunkat, hanem a történelmünket teszik szecskavágó alá. Ez konkrétan annyit jelent, hogy az olvasó egy töredezett históriát, történetzilánkokat vehet a kezébe, és nyolcvankét szerző egymással laza vagy semmilyen összefüggésben sem álló rövid terjedelmű elbeszélését olvas-

hatja. A Qubit című internetes portálon a könyvről megjelent méltatás szerzője találóan jegyzi meg: „ez egy szándékoltan fragmentált történelem, amely el kívánja oszlatni a folytonosság illúzióját, egyúttal szembehelyezkedik a történelem teleologikus értelmezésével, azzal a gondolattal, hogy az valahonnan valahová tart, és ez a haladási ív megrajzolható”.

A „nagy elbeszélés”, amit a kötet figyelmen kívül hagy, az a nacionalizmus, a nemzeti nézőpont. Ami a történetírásban hagyományosan annyit jelent, hogy a narratíva középpontjában a nemzeti közösség áll. A szerkesztők meg akarták haladni ezt az általuk korlátoznak tekintett szemléletet, hogy elkerüljék az olyan torzulásokat, mint a saját nemzeti közösség magasabbrendűségének hirdetése, illetve a legszörnyűbb bűnnek tekintett és azonos elbírálás alá eső kolonializmus és rasszizmus.

A kötet kronológiai sorrendbe állított, viszonylag rövid anyagokat tartalmaz 1869-től (miért pont akkortól?) 2022-ig (ez a dátum a könyv megjelenésének dátuma is). Csakhogy 1869-ben, amikor elindult az első cikkben szereplő osztrák–magyar kelet-ázsiai expedíció, tagjai között Xantus Jánossal, Magyarország csak mint a két évvel azelőtt létrejött az Osztrák–Magyar Monarchia társországa létezett, és maga is sok nemzetiségű államalakulat volt, melyben a magyarság kisebbséget alkotott. Nem egyértelmű tehát, hogy legalábbis 1918-ig, illetve az első világháború végéig melyik nemzet nézőpontja a meghatározó az események bemutatásakor. Persze nyilvánvaló, hogy a magyarság fejlődésére ható gazdasági és kulturális eseményekről, illetve más európai országok zajló folyamatok hazai visszhangjáról olvashatunk, amit az is hangsúlyoz, hogy a történelemformáló közéleti és kulturális események (pl. az Ezredéves kiállítás 1896-ban, a *Winnetou* magyar fordításának vagy a *Nyugat* című folyóiratnak a megjelenése 1904-ben, illetve 1908-ban) egyértelműen magyar nemzeti vonatkozásúak.

De érdekes cikkeket olvashatunk a vegetariánizmus és az eszperantó meghonosodásától a Nők Választójogi Világszövetségének budapesti kongresszusán át az eugenikáról folytatott hazai vitáig.

Ugyanakkor nem véletlen, hogy szó sem esik a történelmi Magyarország területén élő nemzetiségekről, így arról sem, hogy a románok és a szlovákok egyre inkább önállóságra törekedtek, és kétségbe vonták a magyar állam legitimitását. Mint ahogy hallgat a könyv (legalábbis az 1882-es év eseményeinek bemutatásakor) a tiszai eszlári perről, az antiszemitizmusról és a korai cionizmusról is, főként azért, mert a témáit eleve úgy válogatták össze, hogy „globálisak” legyenek, azaz mentesek legyenek mindenféle nacionalizmustól. Önálló cikként hiába keresnénk a korabeli politikai és társadalmi élet változásairól szóló anyagokat, viszont értesülhetünk arról, hogy Ausztria–Magyarország koncessziót szerez a kínai Tiencsinben (1901-ben), 1916 pedig arról nevezetes, hogy bevett vallássá lesz Magyarországon az iszlám és Konstantinápolyban Magyar Tudományos Intézetet nyitottak. Pedig az utóbbi események észrevétlenül maradtak az első világháború kellős közepén, a korabeli, egyre súlyosabb válságba sodródó társadalomban, kiemelésük csak arra szolgál, hogy hangsúlyozza a magyarság kötődését az iszlámhoz. (De mint tudjuk, Gárdonyi Géza 1901-ben megjelent, sikeres regénye, az *Egri csillagok*, melyről szó sem esik a kötetben, fejezte ki a tömegek valódi érzelmeit, nem pedig a kettős monarchia szimbolikus gesztusai az alig két év múlva feloszló Ottomán Birodalom iránt.)

Jól kitapinthatóan érezhető a szerkesztők szándéka a globalizáció pozitív hozadékának bemutatására. Hangsúlyozzák, hogy az 1869 óta eltelt időszakban tömérdek inspiráló hatás érte Magyarországot nemcsak a Nyugat, de a harmadik világ kultúrája felől is, ami megfelel a valóságnak, de különösen az utóbbit nem érdemes túldimenzionálni. Bécs és Budapest, elsősorban intellektuális téren jelentős

hatást gyakorolt a korabeli világra, és pl. Amerika viszonylatában a kulturális csere még a két világháború között is kiegyensúlyozott volt. De a harmadik világ zenéje, képzőművészete a gyarmattartó hatalmak közvetítésével jutott el Magyarországra, és a hatása jobbra nem jutott túl a főváros határán, hiszen a magyar társadalom még ebben az időszakban jellemzően paraszti volt, kevésbé nyitott az efféle „divathóbortokra”.

Kétségtelen erénye a kötetnek, hogy három olyan, a globalizációhoz kötődő területre is ráirányítja a figyelmet, melyekkel a hagyományos történetírás eddig viszonylag keveset foglalkozott. Ilyen a klímaváltozás várható hatása az ország területére, de több epidemiológiai, azaz a járványokkal foglalkozó, érdekes cikk olvasható kötetben (az 1918-as spanyolnátháról, a Sabin-cseppek bevezetéséről 1959-ben, az első HIV fertőzött személy 1985-ös azonosításán át egészen a koronavírus-járványig). Kiemelten szerepelnek a magyarországi „nőtörténelem” eseményei, és különösen érdekes Dés Fanni cikke, mely 2006-os év eseményeként mutatja be, hogy a magyar nők megjelentek a munkaerőpiacát megnyitó Svájc szexiparában. És persze nem maradhatnak el a kötetből a homoszexualitással (illetve az LGBTQ+-val) foglalkozó témák sem. Nincs ezekkel a cikkekkal semmi gond, bármelyikük szerepelhetne mondjuk az *Interpress Magazin*ban vagy a „hazánk és a nagyvilág” érdekességeit közlő internetes felületeken. De milyen alapon tekintjük ezeket az anyagokat történetírói teljesítménynek, mely új összefüggéseket tár fel és eredeti szempontot nyújt Magyarország 20. századi történelmének megértéséhez?

A sorfordító, tragikus eseményeket nem lehet kihagyni még Magyarországot globális történetéből sem, igaz viszont, hogy úgy lógnak a kötet eredeti koncepcióján, mint „tehénen a gatya”. A kötetből három, a 20. század folyamán meghatározó, többé-kevésbé megválaszolhatatlan „kérdés” érdemi tárgyalása maradt ki.

Ezek közül az első kettő valóságos problémaként merült fel, a harmadik viszont rögeszmeként, valóságos lidércnyomásként nehezedett a társadalmi tudatra. Az első a nemzetiségi kérdés, a második a földkérdés, a harmadik pedig a „zsidókérdés”. (Azért zárom az utóbbit idézőjelbe, hogy érzékeltessem imaginiárius, ugyanakkor az egész korabeli közéletet megmérgező jellegét.) Ismeretes, hogy a történelmi Magyarország nemzetiségeinek követeléseivel, bár tisztában volt velük, a magyar politikai osztály egyszerűen nem volt hajlandó szembenézni. A szerkesztők semmiképp sem akartak „trianonozni”, ugyanakkor mégis be kellett iktatni az 1918-as év krónikájába egy anyagot, melynek címe: *A nemzeti önrendelkezés eszménye és a Magyar Királyság szétesése*. Szerzője, Egry Gábor „a perifériák globális lázadásaként” írja a történeteket, és összefüggésbe hozza a dekolonizáció kezdődő folyamatával is. Igaz, maga is elismeri, hogy ez a megközelítés igencsak problematikus: „Az egyik lehetőséggel, ami szorosan kötné Magyarországot felbomlását a globális léptékhez, a belső gyarmatosítás koncepciója szolgál. Eszerint a magyar állam uralma a perifériákon, különösen a nemzetiségi vidékeken megfelelt a korszak gyarmati uralmának.” Ezután azonban maga is megállapítja: „A külső uralom önkényessége vagy az erőszak alkalmazása önmagában még nem teszi az állam jelenlétét koloniálisá, sőt, e logikával közvetlenül szembe megy, ha hiányzik az egyértelműen etnikai alapú különbségtétel.” Mindehhez csak annyit kívánok hozzáfűzni, hogy a 20. század folyamán az elvetemült gonoszság szinonimájává vált gyarmatosítás fogalma semmiképp sem alkalmazható az egykori Magyar Királyságra, továbbá azt is tekintetbe kell venni, hogy a kolonizációnak többféle válfaja volt. Miközben a gyarmatosítók (például németek vagy a belgák) népirtást és szörnyű kegyetlenségeket hajtottak végre afrikai birtokai-
kon a bennszülöttek ellen, más elbírálás

esik a brit, a francia vagy a spanyol gyarmatosítás.

Még súlyosabb problémát jelent a kötet koncepciója szempontjából a földkérdés vagy parasztkérdés, ami az egészségtelen birtokmegosztásból, illetve a nagybirtok dominanciájából fakadt. Mivel ezt egyszerűen nem lehet az előre megszabott értelmezési keretben tárgyalni, Magyarország globális története egyszerűen hallgat róla. Ezt tükrözi, hogy a névmutatóból hiányoznak olyan nevek, mint Bajcsy-Zsilinszky Endre, Erdei Ferenc, Veres Péter, Dobi István, Nagy Ferenc vagy Kovács Béla. Igaz, Peyer Károly vagy Kéthly Anna nevét sem említik. Szó sem esik az 1945-ös földosztásról, vagy a mezőgazdaság néhány évvel később kezdődött, mértéktelen szenvedést okozó kollektivizációjáról. Vagyis a globalizáció által nem vagy csak kevésbé érintett paraszti tömegek a kultúrájukkal együtt, továbbá a nevükben fellépő erők (a Független Kisgazdapárt, majd a Nemzeti Parasztpárt) és az általuk képviselt politika teljesen hiányoznak a kötetből. Tény, hogy napjainkban a magyar parasztságról már csak múlt időben lehet beszélni, de hogyan lehet megérteni nélküle a huszadik századot?

Laczó Ferenc és Varga Bálint életidegen koncepciója a „zsidókérdéssel” sem tud mit kezdeni, pedig annak meghatározó szerepe volt a magyar közéletben 1945-ig, sőt, néhány évig még utána is. Kelemen Ágnes Katalin egyébként korrekt cikke az 1920-as év meghatározó eseményének tekint a Numerus clausus törvényt (az 1920. évi XXV. tc.) elfogadását a Nemzetgyűlésben. Az is volt (persze, a trianoni szerződés aláírásával együtt), de jelentősége jócskán túlmutatott a felsőoktatás felvételi keretszámainak szabályozásán. Utóbbi egyébként racionálisan még indokolható is lett volna, mint ahogy az is igaz, hogy egyidejűleg felmerült (de végül nem valósult meg) a nők továbbtanulásának korlátozása, vagyis ez a história kapcsolódik a „nőtörténethez” is. Tény továbbá, hogy az „értelmiségi antiszemitizmus” több

kelet-európai országban, de még az Egyesült Államokban is bevett gyakorlat, „transznacionális jelenség” volt, csak épp az egyetemek a saját hatáskörükben döntöttek a zsidó diákok számának korlátozásáról. Az viszont Magyarországon sajátos és a globalizációtól független fejlemény volt, hogy 1919 őszén a numerus clausust követelő radikális politikusok és diákszervezetek támogatására komoly tömegszervezet jött létre, az Ébredő Magyarok Egyesülete, mely tüntetéseivel és atrocitásaival később is komoly nyomást gyakorolt a törvényhozásra és a politikai elitre, és a harmincas években népszerűvé váló szélsőjobboldali pártok és mozgalmak közvetlen elődjének tekinthető.

Még nehezebben boldogul a kötet az 1944-es esztendővel, melynek fő eseménye, legalábbis a szerkesztők szerint az volt, hogy a vidéki magyar zsidóságot Auschwitz-Birkenaubába deportálták. A cikk szerzője maga a CEU-n végzett, és jelenleg a maastrichti egyetemen oktató Laczó Ferenc, aki holokauszt-szakértőnek számít. Ezért meglepő, hogy a magyar zsidó túlélők Budapesten őrzött beszámolóinak számát több százra becsüli. (Valójában 4600 ún. DEGOB-jegyzőkönyvet vettek fel mintegy 5000 túlélő közreműködésével.) A témaválasztás azért is problematikus, mert Magyarországon a vidéki és a fővárosi zsidók sorsa szorosan összefüggött, és a tragikus esztendő eseményeit szinte lehetetlen külön-külön vizsgálni. De hogy jön mindehhez a globalizáció? Úgy, hogy a szerző szerint „a rasszista elméletek fel-futása, a koncentrációs táborok kialakítása és a modern kori népiirtások története egyaránt összefüggött az európai gyarmatosítások történetével.” Vagyis újfent az átkozott kolonializmus az oka minden rossznak. És: „A birodalomépítés és faji alapú gyarmatosítás nemzetiszocialista kísérlete ugyanakkor a rasszizmusok és a tömeges erőszak további radikalizálásával jár együtt, ami tetten érhető a táborok történetén is. E globális keretben a holokauszt az extrém erőszak Európából kiinduló, gyakorlatilag az egész bolygóra

kiterjedő történetének Európán belüli csúcspontjaként értelmezhető.” Laczó tehát lényegében elutasítja a holokauszt egyedi népiirtásként való értelmezését. Szerinte „Auschwitz-Birkenau globális szimbólummá válásához, legfőképpen a nyugati mainstreambe való bekerülése és az ottani történeti kultúra újszerű áldozatcentrikussága vezetett.” Nem ezt nevezik „a holokauszt relativizálásának”?

A „haladó világ” impulzusai és Soros György alapítványai

Nehezen megválaszolható kérdés, hogy a Szovjetunió által vezetett „béketábor”, mely a hatvanas években számos ázsiai és afrikai országgal bővült és jócskán terjeszkedett, volt-e globalizációs hatással a magyar társadalomra. Hogyan hatott a kortársakra a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség konferenciája 1948-ban, egy évvel később a Világifjúsági Találkozó vagy később az „Afrika-év”, Che Guevara látogatása Budapesten majd az észak-vietnami hallgatók megjelenése a magyar egyetemeken? Ezek az események ugyanis szoros „ideológiai kontroll” alatt zajlottak, „üzenetük” nem keltett érdemi visszhangot a közvéleményben. Ugyanakkor Kuba vagy Vietnam, illetve az ottani események erősen szubjektív értelmezése és nyugat-európai visszhangjuk mégiscsak inspiráltak bizonyos ellenzéki értelmiségi köröket, melyeket riasztott a Kádár-rendszer bürokratikus, ideológiailag sivár berendezkedése. Erről érdekes cikk olvasható a kötetben az 1967-es év eseményként azzal a címmel, hogy „Maoista ifjúsági szervezkedés Budapesten”. De a „magyar maoisták”, illetve a Lukács-iskola ellenzéki tagjainak esetében a távol-keleti, illetve a nyugat-európai, baloldali inspirációnál fontosabb volt az értelmiségi egyes csoportjainak konfliktusa a megmerevedett Kádár-rendszerrel, aminek viszont kevés köze volt a globalizációhoz. Más kérdés, hogy „baloldali ellenzék” ügyeit ismertette a Szabad Európa rádió magyar adása, mely-

nek hallgatósága ekkoriban jóval kisebb volt, mint az ötvenes években.

A Laczó Ferenc és Varga Bálint szerkesztette kötet egészen a jelenig tart, hiszen csak 2022-es évvel zárul le. Ebben az időszakban, 1984-től kezdve a globalizáció már közvetlenül érintette Magyarországot, és olyan erős hatást gyakorolta politikai életre és a kultúrára, melyre addig nem volt példa. Ezek az évtizedek, melyekben a rendszerváltás is zajlott, már közvetlenül kötődnek napjainkhoz, közéleti viszonyainkhoz. A leírt események jó része közismert, és erős érzelmeket vált ki a szembenálló politikai táborok tagjaiból. A kötetnek azok a cikkei, melyek Soros Györgyről és alapítványairól szólnak, „vörös farkat” alkotnak. (Fiatalabb olvasóknak: egykor így nevezték azokat a marxista-leninista hivatkozásokat, melyek a pártcenzúra számára elfogadhatóvá tettek egy-egy publikációt.) Mi több: úgy tűnt számomra, hogy ez a két anyag indokolta az egész könyv kiadását. Az első szerzője az 1984-es év kapcsán Növő Béla történész, a Soros Alapítvány hivatásos krónikása, és a címe: *Megkezdői működését Budapesten a Soros Alapítvány*. A másik 2017-re vonatkozik, szerzője Hegedűs Dániel, a The German Marshall Found of United States munkatársa. Címe: *A Lex CEU elfogadása*.

Soros György és alapítványa majd egy évi előzetes tárgyalások után, a Magyar Tudományos Akadémiával társulva kezdte meg működését Magyarországon, első képviselője Vásárhelyi Miklós történész volt. Hivatalos célja a kulturális mecénatúra volt, és már ez is olyan defenzívába kényszerítette a pártállami rendszert, ahonnan egyenes út vezetett az 1989-es „keresztal tárgyalásokig”. Ugyanis a kultúra volt a Kádár-rendszerben a párt által formálisan felszámolt pluralizmus terepe, politikai konfliktusokat jelenített meg. Az MSZMP vezetése még 1986-ban is képes volt egy-egy vidéki folyóiratban (*Tiszatáj*) megjelent verssel foglalkozni, állást foglalni. A nyíltan ellenzékivé váló kultúrát, majd a civil szférát és a szerveződő új pár-

tokat támogató Soros Alapítvány komoly anyagi támogatásban, külföldi ösztöndíjakban részesítette a saját embereit, akik így egy csapásra sokkal kedvezőbb helyzetbe kerültek, mint az akadémiai szférában dolgozó értelmiségiek, írók stb. túlnyomó többsége. Ez nyomban komoly törésvonalat hozott létre az értelmiségen belül annak ellenére, hogy a közös cél, a gyengülő pártállami rendszer megdöntése, a többpárti demokráciához való visszatérés ezt jó ideig leplezte. De már 1990-ben kiderült, éppen a *Hitel* hasábjain megjelent Csoóri-esszé fogadtatása kapcsán, hogy Soros „káderei” a nyugati média felhasználásával erős politikai nyomást képesek gyakorolni. Az alapítvány komoly szerepet játszott magyar belpolitikában, erősen támogatta az SZDSZ-t az első szabad választásokon győztes MDF-fel szemben. A hazai politikát sokként érő „globalizációs hatásról” sokat elmond „az első szabadon választott országgyűlés összetétele, amelyben minden harmadik képviselő az alapítvány korábbi munkatársa, kurátora, ajánlója vagy nyertes pályázója volt”.

Ilyen viszonyok között nem meglepő, hogy már Antall Józsefnek fenntartásai voltak Soros Györggyel és alapítványaival szemben, mely a Közép-Európai Egyetem (CEU) létrehozásával igyekezett megőrizni és intézményesíteni munkatársainak kiváltságos helyzetét a hazai társadalomtudományban és felsőoktatásban. Ez ellen a FIDESZ, és személy szerint Orbán Viktor, annak ellenére, hogy a nyolcvanas években bőkezű támogatásban részesült az alapítványtól, azért igyekezett fellépni, mert 1990 után az egykor antikommunista Soros a baloldali pártokban igyekezett magának szövetségest találni a „Nyílt Társadalom” megvalósításához. Ez már olyan, a kisebbség által támogatott globalizációs projekt volt, mely erősen korlátozta volna Magyarország önrendelkezését, és elfogadhatatlan volt a „nemzeti oldal” számára. Így 2010-től kedve az állam előbb kibővítette saját alapítványi hálózatát, és létre-

hozta a Nemzeti Közszerológáti Egyetemet, majd különböző jogi trükkökkel Bécsbe „számúzte” a CEU-t, melynek azért fontos részelei maradtak Budapestén. Hegedüs Dániel szerint mindezt „egy, a kormányzó párt számára minden elemében struktúrális előnyököt biztosító politikai és jogrendszerrel, továbbá ’szabad, de nem fair’ választásokkal érte el”, és emiatt „Magyarország immár a kompetitív autokrácia tankönyvi példájának nevezhető”.

Hogyan fogadná az efféle megállapításokat Kleió, a történetírás és a heroikus költészet múzsája? Szerintem ingatná a fejét, ez a stílus nem hozzá illő. Ő a „fragmentált történelemnél” köztudottan jobban kedveli „a nagy narratívát”, amely esetünkben a magyarok közösségének sorát írja le a „befogadó nemzet” nézőpontjából. Bízom benne, hogy talán ebben a megközelítésben is megírják majd Magyarország globális történetét.

Pelle János

PELLE JÁNOS (1950) író, történész.